

Näkökulmia suomen kieltolauseen sanajärjestyksen määräytymiseen

Auli Hakulinen
Helsingin yliopisto

Tiivistelmä. Artikkeliki käsittelee suomen kieltosanan paikkaa lauseessa. Aihetta ovat aikaisemmin tutkineet Eeva Lindén ja Ilkka Savijärvi. Kieltosana on suomessa verbi, jolta kuitenkin puuttuu monia verbin morfosyntaktisia ominaisuuksia, ja joissakin tapauksissa se on tulkittavissa partikkeliksikin. Myös sanajärjestyksen suhteen se käyttäytyy toisin kuin verbit yleensä: se esiintyy usein alussa myös väitelauseissa. Artikkelissa osoitetaan, että kieltoverbialkuisuus ei ole suomessa ruotsin kielen vaikutusta. Siinä myös täydennetään joitakin Savijärven tekemiä murrehavaintoja tilastoilla sananparsista sekä laskelmilla nykyisestä kirja- ja puhekielestä. Artikkelin jälkipuoli on omistettu kysymykselle siitä, miten kieltosana käyttäytyy spontaanissa keskustelupuheessa. Analyysi on tässä osassa kvalitatiivinen: pohditaan sitä, voiko kieltosanalla alkavat vuorot selittää semanttis-pragmaattisesti eri tavalla kuin sellaiset, joissa kieltosana on keskellä. Lopullista vastausta ei tätäkään kautta saada siihen ilmiöön, että väitelauseiden kieltöalkuisuus vähenee lännestä itään siirryttäessä.

Asiasanat: *inversio, keskustelupuhe, kieltoverbi, kirjakieli, murteet, partikkeli, puhekieli, sananparsi, teema, suomen kieli*

Johdanto

Tässä artikkelissa otan esiin useita eri seikkoja, jotka vaikuttavat siihen, esiintyykö suomen kieltosana lauseen alussa vai sen keskellä. Vaikka sanajärjestys on suomessa vapaampi kuin esimerkiksi naapurikielessä ruotsissa, vapaa se on lähinnä kieliopilliselta kannalta (Vilkuna 1989). Toisin sanoen sanajärjestystä ei suomessa juuri käytetä lauseenjäsenten pitämiseen erillään toisistaan, koska tähän tarkoitukseen on morfologiset keinot. Sanajärjestys ei kuitenkaan vaihtelee mielivaltaisesti, vaan siihen vaikuttavat monet sellaiset pragmaattis-tekstuaaliset seikat kuten mitä edellä on sanottu, mitä painotetaan tai miten pitkä ja painava jokin lauseen konstituentti on. Myös erot puhutun kielen ja kirjoitettujen tekstien sanajärjestysten välillä ovat selvät.

Kieltosana on suomessa apuverbi, jolla on lähinnä vain persoona- ja lukutaivutus: *minä en, sinä et, hän ei; me emme, te ette, he eivät*. Tempusvaihtoehtoja ei ole, ja tempusta ja modusta ilmaisee yleensä pääverbi: *en tulisi, en puhune, en liene osannut*; ainoa modus kieltoverbillä on imperatiivi *älä, älkää*. Savijärvi (1977) on osoittanut, että persoonataivutuskaan ei ole kaikissa murteissa ainoa vaihtoehto, vaan mahdollinen on taipumaton kieltosana, esim. *ei mää tiär ollenka* (mts. 55). Kieltosanalla on suomessa sekä (apu)verbin että partikkelin ominaisuuksia¹, mikä voi osaltaan selittää sen sijoittumista lauseeseen.

Ajatus siitä, että jokin sana voisi kuulua useampaan kuin yhteen kieliopilliseen kategoriaan, voi kieliopin johdonmukaisuuden kannalta tuntua oudolta. Laitinen (2004) on kuvannut, miten 1800-luvulla juuri kieltosanan sanaluokka-asema aiheutti syvällisiä

¹ On oletettu, että uralilaisissa kielissä vallitsisi ns. drift eli ajautuminen apuverbiydestä kohden taipumatonta partikkelia (viitteistä ks. Miestamo 2011: 90). Tämä muutos on hitaasti meneillään suomen puhekielessäkin.

kiistoja kielimiesten välillä. Kieliopillisuusmiehet halusivat että kielien kategoriat olisivat ehjiä, siis esimerkiksi että suomen kieltosana olisi aina katsottava verbiksi. Kansankielimiehet puolestaan sallivat enemmän monimuotoisuutta ja epäsymmetriaa, ja he esittivätkin, että kieltosanan voi lauseasemasta riippuen katsoa joko verbiksi tai partikkeliksi. Nykyään on varsinkin kieltävän vastauksen alussa ja eräissä kiteytyneissä sanaliitoissa muoto *ei* tulkittu partikkeliksi; on siis alettu toimia kansankielimiesten perinnettä noudattaen (ISK §1624-1625).

Myös kieltolauseen sanajärjestys on aikanaan paljon keskustelua ja kielenohjailua herättänyt ilmiö: väitellauseessa kieltosana voi esiintyä joko lauseen keskellä, siis subjektin tai muun teemalausekkeen jäljessä (*Minä en syö; Nyt ei sada*), tai lauseen alussa (*En minä syö; Ei nyt sada*), eikä syytä lauseenalkuisuuteen ole ollut helppo esittää tyhjentävästi. Monien muidenkin partikkelien esiintyminen lauseen alussa on yleistä, mutta entä mitä tekee apuverbi subjektin edellä? Useissa artikkeleissaan Eeva Lindén (1947, 1959, 1963) on selvittänyt, miten kielimiehet pyrkivät 1920-luvulla muuttamaan sellaisia arvostettujenkin kirjailijoiden sanajärjestyksiä „suoriksi”, joissa kieltoverbi oli kirjailijan jäljiltä subjektin edellä, esim. *Se oli nyt Naimista tyhmää ja sopimatonta, mutta ei hän osannut muutakaan* → *mutta hän ei osannut muutakaan* (Juhani Aho: Kevät ja takatalvi). Sanajärjestyksen oikaisijat arvelivat, että tällainen käännteinen järjestys (verbi ennen subjektia) olisi ruotsin kielen inversion vaikutusta, ja vierasta vaikutustahan pidettiin tuolloin vielä kartettavana, kieltä rappeuttavana. Lindén osoitti kuitenkin, ettei esitetty oletus kieltoalkuisuuden vierasvoittoisuudesta voinut olla oikea, koska suomen murteissa esiintyy kieltoalkuisuutta sellaisissakin lauseasemissa, joissa se ei ruotsin kielessä ole mahdollista. Hän muistutti (1963: 217) siitäkin, että suomen kieltoverbi ei ole syntaksiltaan kovin verbimäinen: sehän ei voi esiintyä predikaattina eikä saada omia

määritteitä. Sen vuoksi sitä ei Lindénin mukaan pitäisi tarkastella sanajärjestyksenkään suhteen samoin kuin täysiä verbejä.

Kieltosanan pyrkimisellä väitelauseen alkuun tai subjektin edelle täytyy siis olla jokin muu selitys kuin kielikontaktista syntynyt inversio. Tässä kirjoituksessa käsittelen alkuasemaisuutta kolmen aineiston avulla. Ensin esittelen joitakin laskelmia kieltoalkuisten lauseiden yleisyyksistä eri murteissa ja tekstilajissa, sitten otan esimerkkejä sananparsista ja lopuksi analysoin yksityiskohteisemmin vapaassa keskustelussa esiintyviä kieltoalkuisia vuo-roja. Tarkoitukseni on näin tuoda lisävalaistusta kieltoalkuisuuden ymmärtämiseen. Kaikkia vaikuttavia tekijöitä en ole vielä pystynyt selvittämään.

Kielto ja kieltoalkuisuuden selitykset

Kun Yhdysvaltain taannoinen presidentti Richard Nixon esitti kuuluisan kieltolauseensa *I am not a crook* 'En ole roisto', hän tahattomasti synnytti käsityksen eli implikoi, että häntä olisi sellaiseksi epäilty. Kieltolause on siis kontekstiin sidotumpi tai kontekstia synnyttävämpi kuin vastaava myönteinen lause. Mutta kieltoalkuinen kieltolause on oikeastaan kaksinkertaisesti kontekstisidonnainen, ainakin suomessa. Nixonin lauseen voisi suomentaa kahdella tapaa: '**Minä en** ole roisto' tai '**En minä** ole roisto'. Jälkimmäinen vaihtoehto edellyttää, että joku on edellä tosiaan väittänyt Nixonia roistoksi. Lehtiuutinen kertoi hiljattain Suomen edellisen presidentin Tarja Halosen kommentoineen Unkarin mellakoita näin: „Halosen mielestä mielenosoitus on tärkeä, mutta „**ei päätöksiä** kadulla tehdä”.” Kommentti oli reaktio juuri nähtyyn mellakointiin. Nyt käsiteltävän aiheen kannalta villakoiran ydin onkin seuraava Savijärven (2001: 79) lause: „Kielto edellyttää luonnostaan joko todellista tai ajateltavissa olevaa dialogia”.

Lindénillä on runsaasti aitoja murreteksteistä poimittuja esimerkkejä kieltoalkuisista lauseista, niin itsenäisistä päälauseista, sivulauseista kuin rinnasteisten virkkeiden jälkilauseistakin. Hän ei kuitenkaan näytä esimerkkitapausten edellä olevaa kontekstia, josta olisi nähnyt, mihin verbialkuinen ilmaus mahdollisesti reagoi. Ilkka Savijärvi (2001 [1998]), joka on laajoista aineistoistaan kartoittanut sekä kieltoalkuisuuden alueellista vaihtelua suomen murteissa että lähisukukielten kieltoalkuisuutta, on käyttänyt aineistonaan haastattelupuhetta. Lindénin tavoin Savijärvi käsittelee lauseita sellaisenaan, ympäristöstään irrotettuina. Silti hänen laskelmansa ovat tuottaneet kiinnostavia tuloksia. Ensinnäkin hän on näyttänyt toteen sen Lindénin (1947: 330) uumoileman mutta näin selvänä ensi näkemältä yllättävän tuloksen, että erot murteiden välillä ovat varsin suuret.² Aineisto on kaikilta murrealueilta samanlaista: kieli-tieteilijän haastattelemien informanttien kerrontaa, joten erot eivät voi perustua puhetilanteiden erilaisuuteen.

Taulukko 1. Kieltoalkuisuus Suomen murteissa

variantti	Σ	kieltoalkuisia	%	verbiloppuisia	%
lounaismurteet	495	468	95	153	33
hämäläismurteet	436	417	86	115	28
kaakkoismurteet	597	381	64	86	23
savolaismurteet	481	285	59	57	20

Mitä enemmän siirrytään kohden itää, sitä harvemmin kieltolause alkaa kieltosanalla. Kun lounaismurteissa on kieltosanalla alkavat lähellä sataa prosenttia kaikista kieltolauseista, savolaismurteissa vain runsas puolet on tällaisia. Savijärvi (ma.) on tarjonnut mahdolli-

² Taulukko perustuu Savijärven (2001) s:illa 82 ja 104 oleviin taulukoihin, joissa on mukana myös lähisukukielten tuloksia.

seksi selitykseksi ruotsin kielen vaikutusta, ovathan lounaismurteet olleet pitkään ruotsin kanssa kontaktissa. Tämä ei kuitenkaan selitä sitä, että kieltoalkuisuus vähenee tasaisesti kohti itää, koska esimerkiksi hämäläismurteiden kontaktit ruotsin kieleen ovat yhtä vähäiset kuin savolaismurteidenkin. Itse asiassa kieltenvälinen vaikutus voi olla päinvastainen. Jan Lindström (2006) on tutkinut suomenruotsin kieltoalkuisuutta, kuten *Inte var han till mycket hjälp hemma* 'Ei hänestä ollut paljon apua kotona'. Hänen havaintojensa mukaan kieltopartikkelilla *int(e)* alkavat kieltolauseet ovat yleisiä puhutussa suomenruotsissa ja näiden lauseiden pragmaattinen tehtäväkin on hyvin samantapainen kuin puhutussa suomessa. Ruotsin ruotsissa niitä esiintyy sen sijaan hyvin satunnaisesti, lähinnä niillä alueilla, joiden naapurustossa on vanhastaan puhuttu suomea. Näin ollen Lindström olettaa kieltoalkuisuuden joko säilyneen suomenruotsissa suomen vaikutuksesta tai jopa syntyneen kontaktista suomen kanssa.³

Toinen taulukkoon merkitty piirre on pääverbin sijoittuminen lauseen loppuun, siis *En minä sitä tiennyt* vs. *En minä tiennyt sitä*. Tätä Lindénin (1959) hypotaktiseksi nimittämää sanajärjestystä on enemmän lounais- kuin savolaismurteissa, joskaan erot eivät ole yhtä dramaattiset kuin kieltoalkuisuudessa kaikkiaan. Mutta samassa artikkelissa Lindénillä on tärkeä havainto, jonka mukaan myös vakuuttelun partikkelilla *kyllä* alkavat myönteiset lauseet ovat yleisesti verbiloppuisia: *kyl se tiä semmost mutkust o* 'kyllä se tie sellaista mutkaista on'. – Tähän havaintoon palaan tuonnempana.

³ Lisätodisteen sen puolesta, että suomen kieltoalkuisuus ei ole ruotsin vaikutusta, tarjoavat leksikaalistumat, joissa konjunktio ja kieltosana ovat sulautuneet: *että + ei* → *ettei*, *jos + ei* → *jollei*, *jotta + ei* → *jottei*. Suomenruotsista on havaittu vain heikko samansuuntainen tendenssi (Lindström 2005): *att int de blir* 'ettei se tule', *om int de blir* 'ellei se tule'.

Kieltoalkuisuus on suomessa vahvasti puhutun kielen piirre. Tämä käy ilmi seuraavasta taulukosta, joka perustuu niin ikään Savijärven (2001: 82) laskelmiin. Olen lisännyt taulukkoon kaksi alinta riviä: ne edustavat nykyisen sanomalehtikielen ja nykyisen keskustelupuheen⁴ aineistoa.

Taulukko 2. Kirja- ja puhekielen ero

Teksti	Σ	kieltoalkuisia	%
Agricola, 1500-luku	489	376	77
raamattu v. 1961	374	208	56
Virittäjä, 1980-luku	498	94	19
Demari v. 2000	7288	1319	18
nykykeskustelu	145	120	76

Vanhimmassa kirjasuomessa kieltoalkuisuus näyttäisi tämän taulukon mukaan olevan yhtä yleistä kuin nykypäivän keskustelupuheessa. Jos pitää paikkansa, että suomen verbialkuisuus ei ole ruotsin vaikutusta, ei liene syytä olettaa, että ensimmäisen, lounaismurteisiin perustuvan suomennoksenkaan verbialkuisuus olisi ollut ruotsin vaikutusta. Pikemminkin se on noudattanut lounaismurteiden silloista puhekielistä käytäntöä.

Yksi seikka, jossa raamatunsuomennosten kieliopilliset muutokset⁵ näkyvät, on kieltosanan paikka. Muutos Agricolan suomennoksista vuoden 1961 raamatunsuomennokseen on selvä: kieltoalkuisuus on vähentynyt 20 prosenttiyksikköä. Savijärven laskelmat tieteellistä tekstiä edustavasta aikakauslehti *Virittäjästä* voisivat viitata siihen, että sen teksti on vähäisessä määrin argumentoivaa, siis lähinnä toteavaa: enää viidesosa kieltolauseista on kieltoalkuisia. Mutta kun tätä lukua vertaa viime vuosien sanoma-

⁴ Peräisin Sivisen 1996 tutkielmasta.

⁵ Muista esimerkkejä esim. Strellman 2005.

lehtitekstiin, joutuu taas ymmälle⁶. Sosiaalidemokraattinen *Uutispäivä demari* sisältää paljon useampia tekstilajeja kuin *Virittäjä*, myös pakinoivaa, kantaa ottavaa ja dialogista. Silti kieltoalkuisuus on siinä yhtä harvinaista kuin *Virittäjässä*. Nykyisessä vapaassa keskustelupuheessa sen sijaan kieltoalkuisuus on yhtä yleistä kuin varhaisessa suomennoksessa. Tästä on varovaisesti pääteltävissä, että puhuttu ja kirjoitettu nykysuomi ovat tässä suhteessa varsin etäällä toisistaan (vrt. myös Savijärvi 2001: 83).

Sananparret lännessä ja idässä

Sananparret ovat kiteytyneitä, yleistäviä lausetyyppejä, mikä tekee niistä monipuolisesti käyttökelpoisia. Mutta niistä paistaa vuoropuhelun tiivistymä: ne ovat alun alkaen voineet syntyä johonkin tiettyyn tilanteeseen, jonka loppuhuipennuksena esitetty lause on sitten jäänyt elämään itsenäisenä sananpartena (ks. esim. Lauhakangas 2004: 23). Kieltoalkuiset lauseet ovat yksi vakiintunut sananparsityyppi, josta Lindén (1963: 222) on todennut, että sellainen on „vakuuttava, koska se on esitetty yleisesti tunnetuksi”. Vakuuttavuus tarkoittanee tässä yhteydessä, että kieltolauseella kumotaan jotain ilmassa tai keskustelussa ollutta. Niinpä esimerkiksi lause *Ei se kysy joka antaa tahtoo* sopisi tilanteeseen, jossa isäntäväki kysyy *Haluaako joku vielä kahvia*, sen sijaan että tarjoaisi sitä sanomalla *Täällä olisi kahvia*. Kun alkaa tutkia sananparsiesimerkkejä, havaitsee pian, että kieltoalkuiset sananparret ovat lounaismurteissa verrattomasti yleisempiä kuin itäisemmissä.⁷

⁶ Uutispäivä Demarin tiedot ovat peräisin CSC-tekstipankista. Kiitän Lari Kotilaista avusta.

⁷ Jan Lindström (suullinen tieto) ei ole löytänyt ruotsista kieltoalkuisia sananparsia. Tämä on mahdollinen lisätodiste siitä, että suomen kieltoalkuisuus ei olekaan ruotsin vaikutusta.

Tarkistaakseni, että ensivaikutelmani pitää paikkansa, tein pistokeen joukosta julkaistuja sananparsikokoelmia⁸: laskin sadasta ensimmäisestä sananparresta, monessako niistä kielto oli keskellä. Seuraava asetelma näyttää tulokset:

Taulukko 3. Sananparsikokoelmien kieltolauseita

Alue	Kielto keskellä
Varsinais-Suomi	5/100
Satakunta	6/100
Häme	11/100
Suistamo, Pohjois-Karjala	29/100
Inkeri	47/100
Etelä-Karjala	64/100
Itä-Karjala	78/100

Asetelma on siis samansuuntainen kuin Taulukossa 1: mitä edemmäs itää kohti mennään, sitä yleisempiä ovat sananparret, joissa kielto on keskellä eikä alussa. Vaikutelmana oli, että lännessä sananparret olisivat olleet inttävämpiä (vrt. 1a) kuin idässä (b). Kieltoal-
kuiset eivät kuitenkaan puuttuneet täysin idästäkään (d), ja siellä esiintyi joistakin sananparsista kumpaakin varianttia (d).

- 1 a) Ei korppi korpin silmää puhkase.
Ei kahrelle yhressä vahinkoo tuu.
- b) Korppi ei korpin silmää kaiva.
Vävy ei oo mies eikä elläen immeene.
- c) Ei leipä paljas uo ko siin on kuor piällä.
Ei puu yhel iskul kuavu.
- d) Omena ei ~ Ei omena ettää puust puttoo. 'Ei omena kauas puusta putoa.'

⁸ 1930-luvulla järjestettiin eri ylioppilasosakuntien toimesta paikallisia sananparsikeruita, joiden tuloksia julkaistiin useina niteinä.

Kiinnostavin havainto aineistoista oli kuitenkin se, kuinka samantyyppisiä *ei-* ja *kyllä-*alkuiset sananparret olivat. Viimeistään nyt on tehtävä päätelmä, että kiteytyneissä kieltoalkuisissa idiomaattisissa lauseissa, siis juuri sanalaskuissa, kieltosana *ei* on yhtä lailla partikkeli kuin vastaavissa myönteisissä vakuutteluissa partikkeli *kyllä*.⁹

- 2 a) Ei härk muist vasikkan ollus.
Ei huamelttan tiär kui lysti ehtol o.
Ei vanhuus tul yksi, se tua munt tullesas.
Ei lapse mittän tiär, mut kyl lapsekki luuleva.
Ei kukka ol sepp synttys.
Ei meitä flika ol nii mittän kaunei, mut ne ova nii luantevii.
Ei se suven kuumuut valit, kon talven kylmyre muista.
Ei pihlava kaht taakka kannä: marjo ja lunt.
Ei susi koiran kualemaa itke.
Ei ystävys yksin pualin pypsy.
- b) Kyllä hevonen luutaakiv vetää.
Kyllä vanha härkä vakonsa tuntee.
Kyllä kova saapas jalaan muakkaa.
Kyl leippä o jost leuvak kestävä.
Kyl syäryks ja maattuks ja olttuks saa, mut ei saa yhtikä mittän tehryks.
Kyl se naimises korvaa, ko nuarena kommeilee.

Yksi toistaiseksi tutkimaton mutta intuitiivisesti tiedetty ero Suomen länsi- ja itämurteiden välillä¹⁰ on se, että liitepartikkelit kuten

⁹ Pistokoe *kyllä*-partikkelin yleisyydestä kolmen alueen sanaparsissa (Varsinais-Suomi 95 kpl/1359, Etelä-Pohjanmaa 19/1545 ja Etelä-Karjala 11/1545) viittaa siihen, että partikkeli *kyllä* on selvästi lounaismurteiden suosima.

¹⁰ Marja-Leena Sorjonen (suullinen huomio). Opiskelija Salla Niemisen murre-syntaksin harjoitustyön mukaan savolais-, pohjalais- ja hämäläismurteiden välillä on suuri ero *pA*-partikkelin käytön yleisyydessä. Yleisin partikkeli on savolaismurteissa, joissa esiintymiä oli Lauseopin arkistossa 225. Myös

-han/-hän ja *-pa/-pä* ovat itämurteissa tavallisempia, kun taas irtopartikkelit, kuten *kyllä*, *toki* (ja *ei*) ovat läntisiä. Tämän melko alustavan tarkastelun jäljiltä jää vielä avoimeksi kaksi asiaa: länsi- ja itämurteiden erossa ei ole sinänsä mitään epätavallista, mutta vaikeampi on selittää, miksi kieltoalkuisuus vähenee tasaisesti mentäessä lännestä itää kohden; miten jatkumo on selitettävissä? Toiseksi: vaikka oletetaan, että kieltosana *ei* on sananparsissa yleensä partikkeli, on kuitenkin muistettava, että myös persoonamuotoinen kieltosana esiintyy usein lauseen tai sananparren alussa: *Em mnä ol kattene, mutten sois kellä mittä oleva*.

Kiellon paikka vastauksissa

Edellä olen esitellyt – joskaan en kovin hyvin ratkaissut – kysymystä siitä, että kieltoalkuisuus on erilaista eri murrealueilla ja vaihtelee myös kirjakielen eri vaiheissa. Seuraavaksi otan esiin joitakin konkreettisia esimerkkejä jokapäiväisistä keskusteluista saadakseni selvemmän käsityksen siitä, minkälaisissa konteksteissa kieltoalkuisuutta esiintyy vapaassa puheessa. Kaikkein odotuksenmukaisin kieltoalkuisen lauseen konteksti on sellainen, jossa edellinen puhuja on esittänyt vaihtoehtokysymyksen.¹¹ Yleisin, tunnusmerkitön kieltevä vastaus on kieltoalkuinen; tällainen vastaus kumoaa kysymyksen sisältyvän, sen implikoiman toisen vaihtoehdon (ks. 3 a-c).

pohjalaismurteissa esiintymiä oli runsaasti, 188, kun taas hämäläismurteissa vain 35 tapausta.

¹¹ Esimerkit ovat peräisin Helsingin yliopiston Suomen, suomalais-ugrilaisen kielten ja pohjoismaisten kielten laitoksen keskusteluarkistosta. Tätä artikkelia varten käytän vain mahdollisimman lyhyitä katkelmia, joiden litterointia olen yksinkertaistanut paljon. Artikkelin lopussa on luettelo erikoismerkeistä selityksineen.

- 3 a) A: Ootsä flunssassa.
 B: **En mä** oo flunssane varsinaisesti kuha on tommost kökää
- b) V: Pääsiks Kurkela valtuustoon,
 S: **Ei:: se** päässy
- c) M: Onko gradu valmis
 T: **Ei se** nyt aivan valmis mut - -

Interrogatiivimuotoinen vuoro voi olla myös pyyntö tai kutsu kuten esimerkissä 3d. Siinä vastaaja paitsi torjuu kysymyksen implikaation myös kumoaa verbiä vaihtamalla (*ei me voida* vs. *ei me tulla*) kysymykseen sisältyvän presupposition, että kutsun noudattaminen olisi mahdollista.

- d) S: Tuutteks te,
 T: **Ei me** voida kun tota sil Majjalla on seiskytviisvuotissynttärir

Kysymysvuoro ei ole välttämättä aina interrogatiivimuotoinen. Yksi tapa „kalastaa“ (ks. Pomerantz 1980) puhekuppanilta tietoja on esittää väitelause, jonka toinen voi sitten joko vahvistaa tai esittää sille vaihtoehdoisen selityksen. Seuraavassa tapauksessa soittaja ei onnistu kalastamallaan saamaan etsimäänsä tietoa.

- e) 1 S: Sä oot tullu.
 2 (0.4)
 3 V: Tullu mistä,
 4 S: Maalta.
 5 V: **Em mä ollu maalla,**
 6 S: Ai sä et ↑ ollu maalla.
 7 V: **Emmollu maalla.**
 8 S: Aha. Säet_ oot tehny ahkerasti duunii sit
 9 [varmaa
 10 V: [No ei puhuta siitä

Vastaaja tyytyy vain korjaamaan kysyjän „ymmärrysehdokkaan” (riveillä 1–4), kiistämään tämän oletuksen, mutta ei esitä odotuksenmukaista omaa vaihtoehtoa. Kieltoalkuinen, torjuva vastaus on myös topiikin lopetusta implikoiva; koska puhuja ei anna itsestään mitään, ei sijoita lauseisiinsa teemaa, keskustelua on vaikea jatkaa.

Subjektialkuisen kielteisten vastausten merkitys on selvästi toisenlainen kuin edellä esiteltyjen kieltoalkuisen. Esimerkissä 4a sisältyy jo kutsujan epäilevään kysymykseen epävarmuus siitä, onko vastaanottajan mahdollista noudattaa kutsua. Subjektialkuinen vastaus ikään kuin toimii omana itsenäisenä, kysymyksestä riippumattomana väitteenään, johon liittyy myös selitys. Vastaukseen sisältyvä liitepartikkeli *-kaan* (*ei ollakkaan*) implikoi, että tulemisesta on luovuttu vastoin aiempia aikomuksia. Myös esimerkissä 4b subjektialkuinen vastaus on enemmän kuin vastaus.

- 4 a) Ä: Niin sitä mun piti vaa kysyä et ku te ootte tulos
sunnuntaina ni oottekse te tarkotuksella (.)
tai ootteks te tulossa sunnuntaina
T: No **me ei** ny sitte **ollakkaan** tulossa, - -
kun me ruvettiin miettiin sitä että ku mul on tossa - -
- b) S: Onks teil töitä.
T: Eip tota- **Kalle ei** tee viikoloppusi töitä.

Esimerkin 4b soittaja tiedustelee onko vastaajalla töitä juuri nyt, meneillään olevan keskustelun ajankohtana, joka on lauantai. T aloittaa vastauksensa ensin kieltosanalla, mutta korjaa sitten itseään ja tuottaa subjektialkuisen lauseen (*Kalle ei tee*). Tämä lause on kontekstissaan tulkittavissa pikemminkin selitykseksi kuin vastaukseksi, ja sen tulkinta olisi näin ollen seuraava: ‘me emme tee töitä, koska apumiehemme Kalle ei koskaan tee viikonloppuisin töitä eikä siis nytkään’.

Edellisten väitelauseiden kumoamista

Entä jos kieltolauseen edellä ei ole kysymystä vaan jokin väitelause, joko puhekuomun esittämä tai puhujan oma? Mikä merkitys on silloin kieltolauseella? Esimerkki 5a on katkelma keskustelusta, jossa pohditaan, miten remontoitavasta asunnosta saisi parhaiten kuljetettua roskat pihalle. Soittaja S on pyytännyt V:tä mukaan kantamaan. Tämä pohtii ensin mahdollisuutta, että roskat voisi laskea köyden avulla pihalle (rivit 4–5), mutta kumoaa¹² sitten oman ajatuksensa kieltolauseella lausumalla, jota molemmat puhujat siten vielä yhdessä toistavat.

- 5 a) 1 S: => Ne piittää kantaa.
2 V: Joo.
-- ((rivejä poistettu))
3 S: Mm, (.) Se on kyl hiitsin hankalaa.
4 V: Juu, (.) Ei ku mä aattelin et l- jollain köydel --
5 laskis niit saaveja mut **ei se onnistu**.
6 S: **Ei se** varmaa **onnistu**
7 V: Juu **ei se onnistu**

Vastaavanlainen, edellisen ajatuksen kumoava tehtävä on myös esimerkissä 5b, jossa on kyse kaivinkoneen saamisesta käyntiin. Puhuja P kumoaa M:n epäilyn siitä, ettei kaivinkone käynnistyisi (*ei lähde*). Kieltolause esittää, ettei tilanne ole mitenkään ongelmallinen.

- 5 b) 1 M: Mä aattelin kun (.) on tuot kylmää o ollu et
2 jollei se lähe.
3 P: **Ei:h siin mitää hätää oo ollu**.
4 Vähän aikaa se kestää ennen ku se läht-

¹² Hamberg (1991) on käyttänyt nimitystä „kumoava kieltolause” ainakin osin samantapaisista ilmauksista. Tosin hänellä on tässä ryhmässä myös subjektiivisia tapauksia.

Toisaalta kielto voi myös ennakoida sen kanssa kontrastoivaa myönteistä lausumaa, ikään kuin kumota tai torjua etukäteen toisen vaihtoehtoista. Kyseessä on eräänlainen „ei X mutta Y” -rakenne. Esimerkin 5c puhelukatkelmassa soittaja Kaija pohtii, kannattaisiko neuvotella tavoittelemansa sähkömiehen kanssa puhelimesta vai lähteä tapaamaan tätä. Kieltoalkuinen lausuma (r. 6–7) sekä peruuttaa Kaijan aiemman ajatuksen sähkömiehelle „lirkuttamisen” tehokkuudesta että ennakoi „selvempää” vaihtoehtoa.

- 5 c) 1 Kaija: Ku minä sitä sitte ajatteli että jos sitä
2 kävis niinku silmästä silmään lirkuttamasa
3 Vieno: Njaa että[tehovoimii kuite-
4 Kaija: [vai soitanko
5 E:n minä nyt heheh niin kauheasti
6 ommaan tehooni ajattele mut kuitenkin
7 ajattelen että: selvempi ku puhelimesta soittaa ni
8 Vieno: Njii:
9 Kaija: että jos sitä lähtis vaikka torstai iltana käymään.
10 Vieno: Joo:;

Esimerkkien 3 a-e avulla esitin, että kieltoalkuinen vastaus kumoaa edeltävään kysymykseen sisältyneen toisen vaihtoehdon. Esimerkit 5 a-c havainnollistavat puolestaan sitä, että muissa konteksteissa kieltoalkuinen lausuma niin ikään kumoaa tai peruuttaa jotain edellä väitettyä.

Kieltosana on keskellä jälkimmäisen puhujan lausetta

Esimerkin 4 tapaukset kuvasivat sitä, miten tulkitaan kysymyksen jäljessä oleva väitelause, jossa kielto on subjektin jäljessä. Seuraavaksi tarkastelen, miten sellaiset lausumat, joissa kieltosana on keskellä, käyttäytyvät muissa responsiivisissa vuoroissa kuin vas-

tauksissa. Esimerkki 6a on samasta ongelmasta mutta eri puhelusta kuin 5a. Soittaja T perustelee, miksi hän pyytää ystäviltään apua remonttiroskien kantamiseen.

- 6 a) 1 T: Ja tuota: (.) sit me vuokrataan
2 tommonen pakettiauto,
3 S: Joo,
4 T: Ja sit ne kamat pitää kantaa sinne pakettiautoon ja sitte
5 tota tonnep (.) kaatopaikalle (.) s[iit au]:tosta
6 S: [Joo.]
7 T: Siin on se ongelma et ne on niin painavii et **mä en**
8 jaksa kantaa niit ees Veken kanssa,
9 S: Joo:.
10 T: Et sit me ehkä tarvittas tollast vahvaa miestä niinku Arto,

Tässä tapauksessa kieltolause ei kumoa mitään edellä esitettyä, vaan sillä soittaja vain kertoo pyyntönsä perusteluksi jotain omasta tilanteestaan: hän ei jaksa kantaa painavia roskia edes miehensä kanssa. Lauseessa on siis puhe subjektista, joka teemana ei ole kiellon vaikutusalassa. Vastaavanlaisia tapauksia on paljon; otan vielä toisen samantapaisen esimerkin kahden työtoverin puhelusta. Soittaja S on luvannut lainata toverilleen joitakin työkaluja. Nyt kyse on siitä, mihin aikaan ne olisivat V:n haettavissa.

- 6 b) 1 V: Joo mä haen huomenna pois ne ja
2 [tasottelen vähän.]
3 S: [Mihin aikaan:] mi- **mä (.) mä en oo** kovin aikasin täällä
4 elikkä **sun (.)** toihin mennessä **ei kannata** vielä haake,
5 V: Mihin aikaan sä jätät sen suurin piirtein,
6 S: Siinä amupäivällä,

Soittaja perustelee työkalujen hakemisen myöhempää ajankohtaa sillä, ettei hän ole tulossa kovin aikaisin töihin. Hän puhuu siis itsestään (rivillä 3) ja toveristaan (r. 4); nämä ovat lauseissa teemoina.

Seuraavaa tapausta pidin ensin poikkeuksena tähän asti esittämästäni. Toisin sanoen ihmettelin, miksi rivin 10 lausuma on kieltoalkuinen. Eikö siinäkin puhuja kerro itsestään, eikö siis siinä ole selvästi teemana „naisihminen“? Katkelma on äidin ja aikuisen tyttären puhelinkeskustelusta. Äiti Irja on aikeissa tulla käymään tyttären luona, ja hän uhkaa puuttua tämä arkiseen sotkuun tiskaamalla (ks. riviä 4). Tytär tunnustaa asuntonsa sotkuisuuden (r. 6) ja tuottaa sitten kieltoalkuisen lausumansa (r. 10). Tarkemmin ajatellen sen teemana ei kuitenkaan ole naisihminen, vaan lause ilmaisee geneerisen, yleispätevän totuuden lähes sananparsimaisella ehdottomuudella. Lause siis kumooa kuvitelman, ettei Sini olisi selvillä siitä, kuinka naisihmisen tulisi elää.

- 7) 01 Irja: Joo, no mä voin ilmestyä sinne sitte johon[kin aikaan.
02 Sini: [No ilmesty
03 ihmees[sä ni kehitellään jotain [häppeninkiä.
04 Irja: [Joo. [Taas tiskailen siellä ja sellasta.
05 Sini: Aijajai mä voisin kyl tiskata täs hö hö hö.
06 [itsekin mul [on aika kauhee sotku.
07 Irja: [he he he [Nii.
08 Irja: Ai. [joo,
09 Sini: [Täon h- khy- siis tää o ihan [hävytön niinku et
10 **ei naisihmisen** pitäis asuu tämmö[ses .
11 Irja: [Nii.
12 Sini: Ku mul on noit lehtii niinku joka puolel

Lähes samanlaisten tapausten merkityserot

Lopuksi otan vielä tarkasteltavaksi kaksi esimerkkiparia, joissa merkityserojen tulkinta on vähemmän ilmeistä kuin edellä esittämässäni tapauksissa. Esimerkeissä 8a ja 8b on kyse kerronnan vastaanottamisesta ja sen myötä jonkin sellaisen asian kuulemisesta, josta vastaanottaja ei ole aiemmin tiennyt. Katkelmassa 8a soittaja kertoo halvasta risteilystä Helsingin edustan saaristoon, jonne hän on lähdössä ystäviensä kanssa. Katkelmassa 8b kertovat pikkukaupunkiin muuttaneet A ja S helsinkiläiselle ystävälleen T:lle uuden kotikaupunkinsa illanviettomahdollisuuksista, joiden huipentumana on levyjä soittava „videojukeboksi”. Kummassakin tapauksessa vastaanottaja kuittaa ensin asian itselleen uutiseksi partikkelilla (8a: rivi 10 *Aijaa*, 8b: rivi 8 *Ahah*). Niitä seuraavat kommentoivat kieltolauseet eroavat sanajärjestykseltään, mutta kumpaankin lausumaan sisältyy asteikon ääripäätä edustava ilmaus, vrt. *ikinä kuullukkaa* vs. *edes nähny*.

- 8 a) 1 S: Ja sit me mennään huomenna e_ Espooseen
2 saaristoristeilylle,
3 V: Ohhoh.
4 S: Semmonen, kuus markkaa maksaa, ja kolmen
5 tunnin risteily,
6 V: No eip[ä oo kallista.
7 S: [ja lähtee Tapiolasta, tää on semmonen
8 ihan niitten saaristoreittejä millä ne
9 vie noita mökkiläisiä,
10 V: Aijaa. **Emmä oo** ikinä kuullukkaa.
11 S: Joo mä luin joskus viime kesänä jostain
12 varmaan kuukausiliitteestä, siitä ja
13 nyt tota: Kirstin sisko Eeva oli ollu semmosella
14 ja kehu kovasti ja sit me päätettiin lähtee.

- 8 b) 1 A: Se on nimittäin ihan ku Vanhan Kellari,
 2 T: Ai jaa eh heh heh [heh heh
 3 A: [Ja hah itsepalvelu ja
 4 [hirvee mökä ja musiikkia?,
 5 S: [J(h)oo,
 6 A: [Mut siel on kyllä] tämmönen (.) video jukeboksi.
 7 T: [Joo,]
 8 T: Ahah. Video jukeboksi.
 9 S: Joo:.
 10 T: [Mä en oo ees] nähny semmost hienoutta,
 11 S: [Mie:le[tön] jut:tu.
 12 A:[Me] nähtiin videoita joo:.

Kieltolauseiden välinen merkitysero on vähäinen, mutta intuitiivinen selitys voisi olla – edellisiin tulkintoihin vedoten – seuraava. Esimerkin 8a puhuja kumoaa kieltoalkuisella lausumallaan mielessään olevan oletuksen ‘tällaisesta minun olisi pitänyt kuulla, mutta en ole kuullut saati ajellut sellaisella’. Katkelman 8b puhuja sen sijaan vain toteaa faktana, mikä hänen tietämyksensä on, puhuu omasta tilastaan. Edelliseen, kumoavaan kieltoon sisältyy tulkinta osattomaksi jäämisestä. Jos tämä tulkinta on hyväksyttävissä, se on sikäli tärkeä, että se osoittaa puhujan liikkumavaran. Kommenttia esittäessään puhuja ei ole edelliseen vuoroon automaattisesti sidoksissa, vaan voi vastauksellaan samalla kertaa välittää myös oman oletuksensa.

Viimeisenä esimerkkiparina pohdin lausumien *emmä tiedä* ja *mäen tiedä* eroa. Tilanne on samantapainen kuin edellisessä esimerkkiparissa. Kokoelmassani on paljon tapauksia puhujan omaa tietämistään kommentoivista lausumista. Niissä vaihtelevat sanajärjestykset: osa on kieltoalkuisia, toisissa taas kieltosana on subjektin jäljessä. Seuraavan esimerkkiparin avulla esitän, että kyseessä ei ole ns. vapaa vaihtelu vaan selvä joskin hienoinen merkitysero.

Esimerkki 9a on katkelma kahden nuoren miehen puhelusta. Heistä S on saanut tärkeän työn juristina ja on joutunut selvittämään työpaikkansa vaikeaa tilannetta onnistuen siinä ilmeisesti hyvin (vrt. riviä 5). Myöhemmin puhelussa V esittää henkilökohtaisemman kysymyksen siitä, miten tehtävässä onnistuminen on vaikuttanut S:n suosioon työtovereiden keskuudessa. S aloittaa vastauksensa lauseella *en mä tiedä* ja tarjoaa sitten siihen jatkoksi kuvausta mukavasta ilmapiiristä (*pelkkää hymyä*). Tässä yhteydessä kieltolause ei ole tulkittavissa kirjaimellisesti, vaan niin kuin usein sosiaalisesti kiusallisissa tilanteissa se on puhujan keino välttää hankalaa lausumaa kuten itsensä kehumista (englannin „I don't know”-vuorojen vastaavanlaisista pragmaattisista käytöistä vrt. Tsui 1991). Seuraava lause antaa kuitenkin ymmärtää, että hänen toiminnallaan on ollut työilmapiiriin myönteinen vaikutus.

- 9 a) 1 V: No m_ites se teiä kri_isikokous meni sielä.
 2 (0.3)
 3 V: Se: (.) ku sun piti n:ähdä se lu_ottamusmies joka
 4 [teki
 5 S: [Joo se meni iha hy_vi [Ei se ei se
 6 V: [Panitko nippuun.=
 7 S: =ehhe[h .hhh
 8 V: [hehhehe
 9 S: Se ei ru_vennu (.) se ei ruvenu tota ry_ppyilee,
 -- ((rivejä poistettu))
 10 V: Ootsä nyt siellä sitte ka_ikkien su_osikki.h
 11 S: .hh No <en mä t_iedä> Siis sillai ny:thä on ka_ikki
 12 on (.) pel_kkää hy_myä.
 13 V: Joo:.

Esimerkki 9b on paljolti samantapainen. Kysyjä tiedustelee, miten vastaaja L arvioi omaa onnistumistaan tentissä. Tällaisessakin

kontekstissa vastaaja voisi vähätellä osaamistaan. Lauseella *Mä en tiedä* hän kuitenkin aidosti välittää kysyjälle että ei tarkasti tiedä, kuinka hyvin koesuoritus on onnistunut. Tietämättömyyttään hän vielä perustelee jatkamalla kommenttia itsestään: jotain hän on ilmeisesti osannut puhua mutta ei ehkä oikeasta asiasta.

- 9 b) 1 M: Miten sulla se (.) meni sitte se (0.5) suullinen,
2 (0.5)
3 M: Su omast mielestä et (.) onks siit,
4 (0.5)
5 L: **No mä en** oikee tiä ku .hh siis kyllä mä siinnä ny jotain
6 puhuin mut mä en kauheesti puhunu siitä mitä siin nauhal
7 puhuttii koska mä en tajunnu siit just mitää.

Sanajärjestys kannattelee vastausten välistä merkityseroa: esimerkiksi 9a vastaaja ei puhu itsestään vaan siitä, millaiselta hänen ympärillään tuntuu ja on haluton vastaamaan suoraan, koska se edellyttäisi itsensä kehumista. Esimerkin 9b tapauksessa puhuja, aivan kuten aiemmin käsittelemissäni tapauksissa (esim. 6a ja 6b), sanoo jotakin itsestään, sijoittaa persoonapronominin lauseensa teemaksi.

Lopuksi

Tässä artikkelissani olen jatkanut suomen kieltolauseen sanajärjestyksen pohtimista rakentaen sen pohjalle, mitä Eeva Lindén ja Ilkka Savijärvi ovat aiemmin tehneet. Olen tuonut kuvaan mukaan kolmenlaista uutta aineistoa. Ensinnäkin saatoin sanomalehtitekstistä tehdyllä poiminnalla osoittaa, että kieltoverbillä aloittaminen on yhtä harvinaista nykyisessä lehtitekstissä kuin tieteellisessä kirjoittamisessakin (Taulukko 1). Toiseksi tutkin eri murrealueilta julkaisuja sananparsikokoelmia ja havaitsin niissä hyvin vahvana saman

suuntauksen, jonka Savijärvi oli murrehaastattelujen nojalla saanut todennettua (Taulukot 2 ja 3). Puhutun kielen tarkasteluun saatoin tuoda yhden pienen tilaston kieltoalkuisista lauseista (Taulukossa 1), joka osoittaa, mikä tilanne on yleispuhekieltä edustavassa keskustelupuheessa. Esitin myös, että oletus ruotsin kielen vaikutuksesta suomen kieltoalkuisuuteen ei perustu riittävään näyttöön.

Lopuksi siirryin tutkimaan sitä, millä ehdoin kieltosanan paikka määräytyy spontaanissa arkikeskustelussa. Analyysit osoittavat, että kieltosanan paikka määräytyy semanttis-pragmaattisten tekijöiden perusteella. Toisin sanoen sanajärjestyksen valintaan vaikuttaa se, kumoaako kielto jonkin edellä esitetyn väitteen tai implikaation vai kertooko vain jotakin lauseen teemasta usein puhujasta itsestään. Ongelmalliseksi mielestäni jää vielä yhteys murrealueiden sekä niissä vakiintuneiden sanajärjestysten kieltoalkuisuuden ja arkipuheen kieltoalkuisuuden välillä. Miksi kieltosanan paikka ei jaa murteita kahtia itäisiin ja läntisiin vaan kieltoalkuisuus vähenee tasaisesti lännestä itään? Jos semanttis-pragmaattinen analyysi kiellon käyttäytymisestä keskustelussa pitää paikkansa, voiko olla niin, että lounaismurteiset puhujat kumoavat enemmän edellä sanottua kuin savolaismurteiden puhujat?

Kirjallisuus

- Hamberg, Leena 1991. Kiellon tyypit ja kieltoverbin paikka haastatteluvastauksissa. Sivulaudaturtutkielma, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Keevallik, Leelo u.a. The negative conjunction, epistemic marker, and particle *ega*. Käsikirjoitus, Institutionen för moderna språk, Uppsala universitet.
- Laitinen, Lea 2004. Kieltosana ja kieletär: yhden kielikiistan kulku ja ideologiat. – Huumo, Katja, Laitinen, Lea & Paloposki, Outi (toim.) Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehityk-

- seen 1800-luvulla. SKST 979. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lauhakangas, Outi 2004. Puheesta ihminen tunnetaan. Sananlaskujen funktiot sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. SKST 1001. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lindén, Eeva 1947. Suomen kielen sanajärjestyksestä. – *Virittäjä* 51, 324–331.
- Lindén, Eeva 1959. Hypotaktisen sanajärjestyksen tehtävistä lounaismurteissa. – *Virittäjä* 63, 252–266.
- Lindén, Eeva 1963. Kieltolauseen sanajärjestyksestä suomen kirjakeleissä. – *Virittäjä* 67, 214–225.
- Lindström, Jan 2005. Mittfältssinitial *inte* i bisats. Ordföljdsvariation i finlandssvenska och sverigesvenska. – Nikula, Kristina et al. (toim.) *Svenskan i Finland* 8. (Nordistica Tampereusia A5). Tampere: University of Tampere, 138–156.
- Lindström, Jan 2006. Initial satsnegation. En responsiv konstruktion i finlandssvenska. – Muittari, Veikko & Rahkonen, Matti (toim.), *Svenskan i Finland* 9. (Meddelanden från Institutionen för språk vid Jyväskylä universitet 1), 124–135. Jyväskylä.
- Miestamo, Matti 2011. A typological perspective on negation in Finnish dialects. – *Nordic Journal of Linguistics* 34/2: 83–104.
- Pomerantz, Anita 1980. „Telling my side”: „limited access” as a „fishing device”. – Toim. D. Zimmerman & C. West (Eds.) *Sociological Inquiry* (Special double issue) 50, 3–4, 186–198.
- Savijärvi, Ilkka 1977. Itämerensuomalaisten kielten kieltoverbi I: Suomi. SKST 333. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Savijärvi, Ilkka 2001 [1988]. Kieltoverbialkuiset lauseet itämerensuomalaisissa kielissä. – Palander, Marjatta (toim.) *Agricolasta Inkeriin. Juhlakirja Ilkka Savijärven 60-vuotispäiväksi*. *Studia Carelica Humanistica* 17. S. 79–111.
- Sivinen, Tuija 1996 [1995]. Verbiloppuiset lauseet keskustelupuheessa. – Hakulinen, Auli (toim.) *Suomalaisen keskustelun keinoja II, KIELI* 10, 109–139. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- Strellman, Urpu 2005. Persoonapronominien liiakäyttö: normin synty ja muotoutuminen. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.

Tsui, Amy B.M. 1991. The pragmatic functions of „I don't know". *Text* 11:4, 607–622.

Vilkuna, Maria 1989. Free word order in Finnish. Its syntax and discourse functions. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Litterointimerkit

- . lausuma päättyy sävelkulun laskuun
- , lausuman loppu ei laske
- (0.4) tauko ja sen pituus
- (.) lyhin havaittava tauko, mikrotauko
- mä sanaa painotettu ympäristöä enemmän
- Joo:: vokaalin venytys
- .joo sana tuotettu sisään hengittäen
- .hhh kuuluva sisäänhengitys
- hh uloshengitys
- J(h)oo sana tuotettu nauraen
- ↑ äkillinen sävelkorkeuden nousu
- ↓ äkillinen sävelkorkeuden lasku
- [päällekkäispuhunnan alku
-] päällekkäispuhunnan loppu
- = perättäiset lausumat liittyvät toisiinsa saumattomasti

Factors that influence word order in negative clauses in Finnish

This article deals with several factors that influence the placement of the negative word (NEG) in declarative clauses. In Finnish, the negative word is predominantly, but not exclusively, an auxiliary verb; under certain circumstances it can be analysed as a particle as well. Since the negative verb differs from other verbs in many respects, its placement within a declarative clause is presumably also different. What makes the issue interesting is that NEG initial word order seems to be dependent on other than linguistic or contextual factors. In his dialectal studies, Savijärvi has noted that the further east one goes, the less often NEG occurs initially in a clause; there is no sharp line of division from west to east, and the decrease is gradual. He has not focused on the context but counted isolated sentences. In this paper, I have made similar observations with proverbs that are fixed, and idiomatic expressions of clausal length. The further east that proverbs are documented, the less often they begin with NEG.

Another observation has to do with textual history: NEG initial clauses are more frequent in the early Bible translations than in the one from the 1960s. Texts from other genres show that, indeed, initial NEG became a spoken language phenomenon. As this seems to be an established fact, I have looked into present day conversational data to see what uses NEG initial turn may serve. The positions I studied were answers to questions and refutations of the prior speaker's statement, and I contrasted these with equal responses but with NEG in the middle of the clause. I found reasonably clear semantic-pragmatic differences. If these differences are generalizable to any spoken Finnish – my data did not cover dialectal material – the curious fact remains that there are established differences in the dialectal data gathered from informants through interviews that cannot be explained by interactional factors.

Keywords: *inversion, conversation, negative auxiliary verb, written language, dialects, particles, speech language, word order, proverb, theme, answer*